

Otter. Foto Harrie Bosma

HET BELANG VAN EEN NIEUWE AANPAK VOOR HET KEREN VAN DE BIODIVERSITEITSCRISIS

Een visie voor het schip

Het huidige decennium zal bepalend zijn of we niet alleen de klimaatcrisis, maar ook de biodiversiteitscrisis kunnen keren. De mensheid staat op een kruispunt. Om de crisis te kunnen keren is het tijd om het roer om te gooien. Tijd voor doelgericht natuurherstel door systeemherstel.

TEKST DIEMER VERCAVIE

Kunnen we het ineensstorten van ecosystemen en hun voor ons levensnoodzakelijke ecosystemediensten voorkomen? Dat en niet minder dan dat is de inzet van een bijeenkomst van de Verenigde Naties komende december.¹ In aanloop naar deze bijeenkomst verscheen het ene na het andere internationale rapport,² waaruit blijkt dat de biodiversiteit wereldwijd sneller dan ooit tevoren achteruit gaat, ondanks afgesproken doelstellingen. De alarmerende achteruitgang van insectenbiomassa met 75 procent in de afgelopen decennia in Nederland en Duitsland is er maar één voorbeeld van. In België en Nederland lijkt de algemene trend (op basis van de Living Planet Index van WWF NL en WWF BE) vrij stabiel de laatste jaren, maar de grootste dalingen zijn dan ook

al van enkele decennia geleden en de gemiddelde trend verbergt grote verschillen tussen herstellende en sterk afnemende soorten.

Ook bij de zoogdieren zijn er soorten die terugkomen en soorten die het steeds slechter doen en zijn er grote verschillen tussen België en Nederland. In Nederland gaat het volgens de Rode Lijst van 2020 beter met slechts 32 procent van de soorten in een bedreigde categorie ten opzichte van 44 procent in de Rode Lijst van 2006. In Vlaanderen ging het achteruit met niet minder dan 63 procent van de soorten in een bedreigde categorie ten tijde van de opmaak van de Rode Lijst in 2014 ten opzichte van 47 procent in 1994. Alarmerend is dat zowel landbouwsoorten als enkele algemene

▲ Bij egels is in een periode van tien jaar een achteruitgang gemeld van 50 procent.
Foto Herman de Jongh

▼ De waterspitsmuis is de laatste decennia in Nederland in meerdere gebieden sterk in aantal achteruitgegaan en waarschijnlijk ook uit veel gebieden compleet verdwenen. Na 1990 lijkt met name in de laagveengebieden herstel op te treden, mogelijk door verbetering van de waterkwaliteit.
Foto Wesley Overman

soorten als de egel zwaar achteruitgaan. Zowel in het Verenigd Koninkrijk als in Nederland en Vlaanderen wordt over een periode van tien jaar een achteruitgang gemeld van 50 procent van het aantal egels. De internationale wetenschap is duidelijk: het is nu of nooit. In onze generatie moeten we het tij zien te keren. Nu beslissen we wat er zal overschieten voor toekomstige generaties. Of met de woorden van E.O. Wilson, de net overleden briljante wetenschapper en natuurbeschermer: het komt er op aan om nu zo veel mogelijk soorten door de flessenhals te krijgen naar betere omstandigheden. Maar hoe?

EEN NIEUWE AANPAK

Keer op keer werd vastgesteld dat de internationaal afgesproken doelen voor het herstellen van biodiversiteit niet gehaald werden. Het is dus voor iedereen duidelijk dat het tijd is voor een andere aanpak. De meeste doelen in de vorige biodiversiteitsstrategie (de Aichi-targets) waren te vaag en werden niet gehaald, maar er was één doel dat wel werkte: doel 11 om 17 procent van het oppervlak te vrijwaren voor natuur. Gesteund door wetenschap wordt dat doel nu opgeschaald en wordt zowel door Europa als internationaal het doel van 30 procent tegen 2030 naar voor geschoven. Maar dat alleen zal de natuur niet redden. Een tweede belangrijke wijziging die naar voor geschoven wordt is dat er een 'transformative change' nodig is, een systeemverandering. Alle sectoren zullen moeten meewerken om te komen tot een circulaire samenleving in harmonie met de natuur. De Europese Unie neemt daarin het voortouw met haar Biodiversiteitsstrategie, Farm to Fork en Circular Economy Action Plan als onderdelen van de Green Deal. Met bossen aanplanten geraken we er niet als er tegelijkertijd lustig PFOS (poly- en perfluoralkylstoffen) geloosd worden, pesticiden ons oppervlakte- en grondwater blijven vervuilen, stikstofnormen blijvend overschreden worden en we onze regio 's nachts als een kerstboom blijven verlichten. Willen we de natuur redden, dan zal ook de ruggengraat, het systeem moeten

▲ Het behouden en terugbrengen van kleinschalige landschapselementen en zorgen voor voldoende dekking en rustplaatsen voor hermelijnen en hun prooien is nodig. Foto Ellen van Norren

hersteld worden. Waterspitsmuizen zullen maar kunnen overleven als er een degelijke waterkwaliteit gehaald wordt. Otters zullen daarbovenop pas overleven als ze niet meer bij bosjes platgereden worden. Hamster, hermelijn, haas en eikelmuis zullen maar overleven als het landbouwgebied niet meer tot een steriel labo herleid wordt. En dat legt meteen een belangrijk probleem van de huidige manier van werken van de natuurbescherming bloot.

VAN DRENKELINGEN REDDEN

Wilson haalde in zijn boek *Half Earth* begripvol maar terecht sterk uit naar de natuurbescherming. De huidige natuurbescherming werkt procesmatig, niet doelgericht. Ook bij de IUCN, bekend van de Rode Lijsten, kwam men de laatste jaren tot dezelfde vaststelling. We zijn als natuurbeschermingsorganisaties gefocust geweest op het redden van met uitsterven bedreigde soorten en habitats, maar intussen gaat de matrix, de rest van het landschap, verder achteruit, waardoor steeds meer – ook algemene – soorten achteruit gaan. De natuur is als een zinkend schip waar alle soorten vanaf glijden en als natuurbeschermingsorganisaties hebben we erop gefocust om alle drenkelingen in een reddingsbootje te zetten. Maar de boot, het ecosysteem, de verbinding tussen de reddingsbootjes, de samenhang, gaat verloren.

NAAR HET HERSTELLEN VAN DE BOOT

Willen we de biodiversiteitscrisis keren, dan moeten we niet alleen de drenkelingen redden, maar tegelijk ook de boot, het ecosysteem herstellen. En dat begint met visie. Een visie op een nieuw systeem, een nieuwe manier van samenleven met onze omgeving. De Europese Unie heeft de eerste stap al gezet en de richting naar de circulaire samenleving en transformatieve verandering uitgezet. Het is aan ons als natuurbeschermingsorganisaties om dat verder proactief vorm te geven, uit te denken, te visualiseren en uit te dragen. Hoe kan zo'n samenleving in harmonie met de natuur eruitzien? Hoe aangenaam zou dat zijn en wat zijn de voordelen voor de samenleving? Wat betekent een samenleving in harmonie met de natuur op vlak van zoogdie-

▲ Otter-tunnel. Foto Eveline van der Jagt

▲ Eikelmuis. Foto Rob Koelman

▲ De jacht op de haas is dit jaar – voor het eerst – niet geopend in drie Nederlandse provincies.
Foto Tiny van der Meer

▲ Met de hamster gaat het niet goed als gevolg van de intensivering van de landbouw. Zowel in Nederland als België kan de soort zich alleen dankzij zeer intensief beheer handhaven.
Foto Henk van Harskamp

ren? Wat zou de standaard moeten zijn voor natuurinclusief bouwen? Hoe kunnen we in onze dichtbevolkte regio conflict-arm samenleven met wolven? Is een terugkomst van beren tot in de lage landen mogelijk? Het is aan ons als natuurbeschermingsorganisaties om de ambitie hoog te leggen en te tonen welke toekomst in harmonie met de natuur mogelijk is.

VOLLEDIG HERSTELDE SOORTEN

Ook Naturalis vertrekt vanuit de analyse dat een systeemverandering noodzakelijk is, maar stelt dan een 'Basiskwaliteit Natuur' voor, waarin algemene soorten weer algemeen kunnen zijn. Maar is dat voldoende? Moeten we de lat niet hoger leggen? De wettelijke bescherming in Vlaanderen, Nederland en de EU heeft vaak een minimum leefbare populatiegrootte als doel en eens die bereikt is, kan de bescherming weer versoepeld worden. Zo werd in Vlaanderen een doel van 467 bevers vooropgesteld als 'gunstige staat van instandhouding' en nu die bereikt is kunnen voorwaarden voor afbraak van beverdammen en dergelijke afgezwakt worden. Terwijl het berekend is als een 'minimum leefbare populatiegrootte', interpreteren andere organisaties die populatiegrootte vaak als een maximum. Maar is een minimum leefbare populatie te interpreteren als een volledig herstelde soort en een 'gunstige staat van instandhouding'? Het zijn schattingen met vrij grote onzekerheidsmarges en ze zijn vatbaar voor catastrofische gebeurtenissen, iets wat we, bijvoorbeeld door klimaatverandering, naar alle waarschijnlijkheid vaker kunnen verwachten. We hebben dus een ander doel of concept nodig voor een volledig herstelde soort en het is aan ons om die concepten uit te denken en uit te dragen.

De IUCN lanceerde daarom recent (na heel wat jaren voorbereidend werk) het concept van de *Groene Status van Soorten*, een score die aangeeft hoe ver een soort verwijderd is van volledig herstel. Volledig herstel is met opzet ambitieus gedefinieerd als een soort die terug aanwezig is in zijn volledig historisch areaal, nergens in dat areaal met uitsterven bedreigd is én overal zijn ecologische functie terug uitoefent. Niet alle soorten zullen kunnen terugkeren in hun volledige oorspronkelijke verspreidingsareaal, grote gebieden zijn onomkeerbaar veranderd voor menselijk gebruik, maar het is de eerste gestandaardiseerde methode om te bepalen wat de potentie voor en de vorderingen naar zo'n volledig herstel zijn. Als een nieuw kader voor hoe goed soorten functioneren in hun ecosysteem zal het helpen om het 'shifting baseline syndrome' tegen te gaan, het fenomeen waarbij een steeds beperktere verspreiding en populatiegrootte van soorten door nieuwe generaties geaccepteerd worden als de norm. Dergelijke concepten en manier van denken kunnen ons helpen bij discussies rond het toekomstig areaal van soorten als wolf en bever. De IUCN *Groene Status van Soorten* illustreert de nieuwe manier van denken en werken die nodig is: met visie vooruitdenkend en werkend naar het doel dat we willen bereiken, een situatie waarin we in harmonie samenleven met natuur en soorten niet alleen overleven, maar floreren.

DIEMER VERCAIYE is medewerker
toekomsttraject van Natuurpunt.

ZOOGDIER
DIGITAAL